
Система ефективних вправ для вдосконалення навичок читання молодших школярів

Ольга ПРОСЯНИК,
учителька початкових класів
комунального закладу «Харківська гімназія №129
Харківської міської ради»
prosianyk0401@gmail.com

Актуалізовано стан читання «цифрових» дітей. Виокремлено важливість створення системи роботи, спрямованої на покращення навички читання здобувачів освіти в умовах війни та дистанційного навчання. Розглядаються вправи, що спрямовані на покращення техніки читання, кута зору, на розвиток уваги.

Ключові слова: навичка читання, когнітивний розвиток, дислексія, «цифрові» діти, нейроправи.

Пріоритетними положеннями чинного Державного стандарту початкової освіти, а також Типових освітніх програм з української мови та літературного читання є володіння технікою та основами смислового читання, як необхідних передумов успішного засвоєння змісту всіх шкільних предметів, становлення компетентної особистості, навчання впродовж життя [1; 5]. У початковій школі учні мають оволодіти повноцінною навичкою читання вголос і мовчки, умінням самостійно працювати з різними видами текстів, знаходити та критично оцінювати інформацію, висловлювати власні думки щодо прочитаного.

Читання – це складний інтегративний когнітивний процес, що об'єднує в єдину структуру пізнавальні функції, які складають основу діяльності під час читання. Це різні властивості уваги, смислове сприймання, вербально-логічне мислення, мовлення, зорові пам'ять і контроль, довільна організація та регулювання діяльності, координація та регуляція артикуляційних рухів тощо. Науковці виділяють дві взаємопов'язані сторони процесу читання: смислову та технічну, що охоплює зоровий, звуко-слухо-мовленнєво-руховий механізми. Технічна сторона включає такі якісні компоненти: спосіб читання, правильність, темп читання та виразність. А розуміння змісту тексту, згідно з дослідженнями, значною мірою залежить від рівня розвитку в молодших школярів техніки читання, мислення, мотивації [3, с. 5; 8; 15].

Але дослідження науковців і спостереження педагогів-практиків свідчать про зростання кількості дітей, які мають проблеми з читанням. Відповідно до останніх наукових даних від 7 до 12 відсотків людей у сучасному світі мають дислексію. Саме дислексія (стан, що характеризується проблемами з читанням, попри нормальний інтелект і за відсутності порушень слуху і зору) на сьогодні є однією з найпоширеніших проблем під час навчання у школі [2, с. 5].

На думку фахівців, причина труднощів оволодіння читанням виникає через активне використання дітьми електронних ресурсів, що негативно впливає на когнітивний розвиток молодших школярів. У «цифрових» дітей знижений об'єм слухової пам'яті, уповільнений розвиток децентрації, знижений рівень уваги, аналітико-синтетичного мислення, відсутні інтерес і здатність до сприймання значних за обсягом текстів тощо [4, с. 45–47].

Отже, перед сучасними педагогами стоїть непросте завдання – в умовах війни та дистанційного навчання створити системну роботу, направлену на покращення

навичок читання учнів. Повноцінний процес формування техніки читання в початковій школі буде ефективнішим тоді, коли він ґрунтується на системі спеціально підібраних вправ, що сприяють усвідомленому сприйняттю тексту, а також за умови їх систематичного та послідовного використання на уроках читання.

Вправи, що направлені на покращення техніки читання:

- вправи для дихання,
- артикуляційні вправи,
- вправи на чіткість, темп і ритм промовляння,
- вправи на розширення кута зору,
- нейробіка,
- вправи на увагу тощо.

Дихальні вправи доцільно проводити на початку уроку, вони сприяють правильному ритму вимови. Найпростіша з них – вдихнути носиком і зробити холодний або теплий видих ротиком (3-5 повторів). Вправа «Задуй свічки». *Інструкція:* Уявіть, що у вас торт зі свічками, які слід задуги переривчато. Вдих носиком і видих кількома короткими порціями повітря (фу-фу-фу). Вправа «Промовляю на видиху». *Інструкція:* Зробити глибокий вдих носиком і на видиху назвати пори року, дні тижня, порахувати до 10.

Далі слід виконати артикуляційні вправи, що сприятимуть чіткій та правильній вимові звуків. Це можуть бути вправи «Годинник», «Гойдалка», «Маляр», «Конячка», «Індик», що корисні не лише дітям, які мають недоліки звуковимови.

Вправи на чіткість, темп і ритм промовляння проводяться на етапі розчитування. До них слід віднести вправи на звуконаслідування, читання складових таблиць і складових доріжок (рис.1), пірамід слів (рис.2), роботу зі скоромовками та чистомовками.

Рис.1. Складові таблиця та доріжки

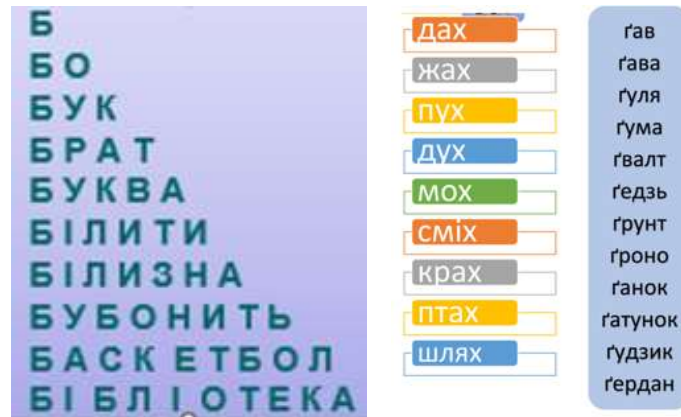

Рис.2. Піраміди слів

Дуже корисними також є вправи для розширення кута зору. *Інструкція:* прочитай слова згори вниз і навпаки, кожного разу прискорюючи темп. Намагайся дивитись на точки, а краєм ока бачити й читати все слово одразу (рис. 3).

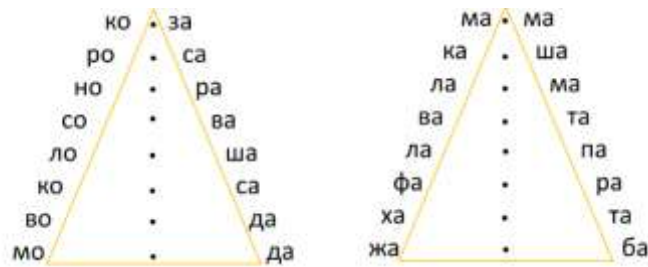

Рис.3. Вправа для розширення кута зору

Дуже корисною та ефективною для покращення читання є нейробіка – комплекс вправ, спрямованих на стимуляцію мозку та міжпівкульну взаємодію. Міжпівкульна взаємодія – це синхронізація роботи лівої та правої півкуль головного мозку, що є основою не тільки для функціонування вищих психічних функцій людини, а й повноцінного інтелектуального розвитку в цілому. Таким чином, розвиток міжпівкульних зв'язків та їх синхронізація позитивно впливають на розумову діяльність, пам'ять і увагу, на процес читання та письма. Несформованість міжпівкульної взаємодії призводить до неправильної обробки інформації, викликає труднощі у навчанні, а саме: низька успішність у цілому та проблеми з читанням і письмом зокрема, неуважність, швидка стомлюваність, емоційна нестійкість, погана пам'ять, проблеми з усним мовленням тощо. *Для координації роботи мозку доцільно розвивати міжпівкульові зв'язки засобами нейровправ. Приклади деяких із них:*

- «Пальчикова гімнастика» – ритмічні вправи з пальцями, які залучають до роботи обидві півкулі;
- «Малювання двома руками одночасно» – стимулює одночасну роботу обох півкуль;
- «Вправи на перехресне координування». *Інструкція:* киньте м'яч однією рукою, а впіймайте другою;
- Вправа «Вухо – ніс». *Інструкція:* лівою рукою візьміться за кінчик

носа, а правою рукою – за протилежне вухо. Одночасно відпустіть вухо і ніс, плесніть у долоні, змініть положення рук «з точністю до навпаки»;

- Вправа «Швидкі долоньки». *Інструкція:* Розташуйте пальці так, як на картинці (рис.4). За командою змініть положення пальців «з точністю до навпаки»;

Рис. 4. Нейровправа «Швидкі долоньки»

- Вправа «Читання-торкання» (рис.5). *Інструкція:* Промовте склади й одночасно торкніться частини тіла так, як на картинці.

Рис. 5. Нейровправа «Читання-торкання»

Корисними для учнів початкових класів також є вправи на увагу (завдання, що розвивають концентрацію та спостережливість), наприклад:

- Знайди 10 відмінностей на картинках;
- Вправа «Фокус на слові» (рис. 6). *Інструкція:* прочитайте швидко слова, знайдіть зайве.

рік	жук	сік	дім	рис	кіт	бак
рік	жук	рік	дім	рис	кіт	бук
рік	бук	сік	дім	лис	кіт	бук
рак	жук	сік	сім	рис	кут	бук

Рис. 6. Вправа «Фокус на слові»

- Вправа «Число в розкид» (рис.7) *Інструкція:* знайдіть і назвіть числа від 1 до 20. Зафіксуйте час виконання вправи.

Рис. 7. Вправа «Фокус на слові»

- Вправа «Словникова блискавка». *Інструкція:* прочитайте лише букви червоного кольору й утворіть слова та словосполучення.
- Вправа «Світлофор» (рис. 8). *Інструкція:* прочитайте слова про себе, а вголос назвіть не слова, а кольори, якими вони написані.

Рис. 8. Вправа «Світлофор»

Також корисно пропонувати дітям читання текстів, надрукованих різними шрифтами, текстів із картинками замість слів, текстів із перешкодами (витертими окремими буквами, закресленими рядками, зайвими буквами чи словами, написаними справа наліво тощо). Така робота подобається учням, активізує інтерес до читання.

Висновок. Для досягнення позитивних результатів з удосконалення навичок читання роботу необхідно проводити систематично на кожному уроці, починаючи з першого класу. Використання таких вправ стимулює в дітей інтерес до читання, мотивацію читати краще, сприяє створенню ситуації успіху, такої важливої для ефективного навчання кожної дитини.

Література

1. Державний стандарт початкової освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
2. Ільяна В. М. Дислексія: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. Київ, 2023. С. 5.
3. Мартиненко В. О. Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. С. 5 – 15 .
4. Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства: монографія. За ред. С.А. Гончаренко, Л.О. Кондратенко. К. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.
5. Типова освітня програма для учнів 1-2 класів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>.